

John Henry Newman – hvad kan han lære os?

Kirkefædrene gjorde mig til katolik,
skrev kardinal Newman i sin selvbiografi,
der i øvrigt afspejler et dybt troende
og teologisk velfunderet menneskes udvikling.
I artiklen beretter Jacob Thomsen
om Newmans liv og tankegang

Af Jacob Thomsen

Ingen vil kunne nægte, at Newman var en særpræget skikkelse i næsten hele 1800-tallets England. Hans liv blev langt (1801-90). Han var lærd som få, yderst original i sin tankegang, bestemt ikke én, der flyder med strømmen - som de døde fisk. Men dermed er jo ikke sagt, at enhver original tænker også kan lære os noget. For at drage en parallel til en delvis samtidig dansk original tænker, Søren Kierkegaard, med helt andre, men også banebrydende ideer, kan vel ingen nægte, at en original teolog og filosof kan have noget på hjerte, som vi kunne tage ved lære af? Det samme kan siges om Newman inden for de samme fag.

I meget store træk kan man inddele hans liv i to faser: først mange års virke for at genoplive gamle kristne sandheder og fromhedsformer, som han fandt forsømt i Den anglikanske Kirke, som han tilhørte. Dernæst mødte han efter sin optagelse i Den romersk-katolske Kirke også her modstand, fordi han fremførte adskillige synspunkter, som først senere fik den tilsigtede betydning for Kirken. Et vist tragisk træk forfulgte ham således livet igennem. Men da man spurgte den nyvalgte pave Leo XIII om hans visioner for sit fremtidige virke, skal han have svaret: "Læg mærke til min første kardinaludnævnelse" - og det blev Newman. Det er også bemærkelsesværdigt, at Den Katolske Kirkes Katekismus ikke få steder citerer udtalelser af Newman til belysning af katolsk troslære.

Newman elskede det tilbagetrukne liv, ikke rampelyset og ikke rejser, om det kunne undgås. Derfor var det ikke helt uden grund, når han blev mistænkt for at ville afslå at modtage kardinalshatten, der måtte kræve udenlandsrejse til Rom, evt. ligefrem bosættelse dernede - hvad han dog blev fritaget for - men i hvert fald ville medføre et skarpere rampelys. Hans litterære produktion er af nogenlunde samme omfang som Søren Kierkegaards og på sæt og vis lige så original målt med datidens målestok. I senere leveår blomstrede hans selvironi. Da han fyldte 81 år, udtalte han med typisk engelsk humor: "Et langt liv er ligesom en høj stige, der svajer og gynger under fødderne på den, der stiger op, jo højere han går op; og hvis der er nogen, som har behov for bøn om udholdenhed, så er det en mand på firs." Og endnu mere personligt og selvironisk: "Jeg har aldrig kunnet tænke uden med en pen i hånden, og da mine fingre nu er så stive, at jeg ikke kan holde på en pen, kan jeg heller ikke tænke længer."

Hans første livsafsnit var som sagt helliget bestræbelserne for at berige Den anglikanske Kirke med kristne værdier, som var gået i glemmebogen, Han blev en hovedmand i den anglo-katolske Oxfordbevægelse med en række andre betydelige kirkefolk med reformatorisk indstilling på linie med

Newman. Foruden den påvirkning, der udgik fra deres prædikener og forelæsninger, udgav de en serie småskrifter, såkaldte tracts, der skulle inspirere til at berige liturgien og genskabe kontinuiteten i den kirkelige tradition siden Henry VIII's just ikke flatterende brud med Rom. For så vidt den gamle historie om ikke at smide barnet ud med badevandet - en fare for enhver reformbevægelse. Bevægelsen fik tilslutning fra mange sider, men serien af tracts sluttede brat med nr. 90, som Newman havde skrevet. Ikke blot Newmans egen biskop, men adskillige andre ledende kirkefolk udsendte sågar hyrdebrevne med advarsel om ikke at tilslutte sig Newmans synspunkter. Det gjorde den følsomme Newman meget ilde berørt, da hans bærende ide netop havde været at genoplive kristne værdier. For Newman betød det en flerårig pause til nøjere studier af kirkehistorien, især oldtidens kirkefædre og deres kamp imod vranglære.

De år, som denne pause varede, udviklede Newmans teologi til en historisk begrundet kritik af en hovedlinie i anglikansk teologi, der så sig selv som den fornuftige middelvej (via media) mellem Rom og fastlandets yderliggående reformatorer, især Luther, der altid har været lidt af en gåde for engelsk mentalitet. Større kontraster i karakter kan i øvrigt næppe tænkes end den voldsomme Luther og den forsigtige, stuelærde Newman. Konklusionen på Newmans studier i disse år blev, at han – hver gang han analyserede kætterbevægelserne i oldtiden og den fordømmelse af dem, som skete ved det ene koncil efter det andet – måtte konstatere, at det netop *ikke* blev nogen via media, som koncilerne vedtog som den rette lære, men at de gang på gang afgjorde stridighederne uden at gå på kompromis. "Kirkefædrene gjorde mig til katolik," siger Newman i sin selvbiografi. Konsekvensen for ham var den bitre, at hvis han som anglikansk tilhænger af via media havde levet i oldtiden, var han blevet fordømt som kætter. Han måtte derfor forlade Den anglikanske Kirke ved at blive romersk katolik. Typisk for ham skete det under de mest beskedne former, men det kunne ikke undgå at vække opmærksomhed, at en af de førende anglo-katolske ledere ved samvittighedsfuldt flerårigt studium måtte tage den konsekvens.

Mange døre lukkede sig bag Newman efter dette skridt.

*Og venner må du slippe
- de går en anden vej –
og miste navn og ære.
Hold ud, og opgiv ej.*

Således sang den danske konvertit Johs. Jørgensen i sin smukke pilgrimssang *Imellem nattens stjerner*. Men hvad der var en endnu større vanskelighed for Newman: Den katolske Kirke i England havde vænnet sig til at være i forsvarsposition, så at Newman kun vandt ringe forståelse hos katolikkerne for sine tanker om fornyelse, bl.a. i holdningen til Den anglikanske Kirke. Newmans standpunkt var det fredsommelige: "Man bør insistere lige så meget på de punkter, hvor der er enighed, som på de punkter, hvor der er uenighed."

Ikke mindst hans banebrydende forståelse af Kirkens udvikling og vækst som kendetegn på liv vakte opmærksomhed: "At leve er at forandre sig; at være fuldkommen er at have forandret sig ofte". Ganske provokerende sagt i forhold til den konservative engelske katolicisme.

Et andet kontroverspunkt var hans værdsættelse af den enkeltes samvittighed. Men udviklingen kom til at give ham ret: I Den Katolske Kirkes Katekismus § 1778 er der indføjjet et citat af Newman for at illustrere Kirkens lære om samvittigheden. Med umiskendelig humor sagde Newman: "Katolicisme er ikke som en kop the, man kan øse op med en theske."

Uanset rigdommen i Newmans teologi og personlige udvikling findes der dog ganske bestemte nøglebegreber, som man igen og igen træffer på i hans omfattende produktion. Det gælder f.eks. begrebet *sandhed*, der går som en rød tråd fra først til sidst i hans lange liv. Allerede da han som 15-årig kom til personlig tro, omtaler han selv sin oplevelse således: "Religiøs tro er dybest set at vedkende sig sandheden." En lidt usædvanlig måde at beskrive kernen i en religiøs oplevelse på. Ordet *sand-*

heden findes også i både hans valgsprog og i den gravskrift, han forfattede 15 år før sin død. Valgsproget lyder; "Sandheden vil sejre" (*Praevalebit veritas*) og gravskriften: "Fra skyggebilleder og indbildninger til sandheden" (*Ex umbris et imaginibus in veritatem*).

Denne sidste sentens, der altså står på hans gravsten, er et eksempel på, hvorledes modsætningen mellem sandhed og vildfarelser hos Newman ofte udtrykkes i billedparret lys kontra mørke. Sandheden (i éntal) er for ham lyset, man længes efter, når man famler sig vej frem i de mørke skygger og indbildninger (begge i flertal), som man kan være fanget af. De to ord dækker fint varieret både påvirkninger udefra og egne indbildninger. "Jeg længes virkelig efter sandheden", udbryder han et sted. Hele hans liv var en lang søgen efter indsigt i sandheden.

Karakteristisk for Newman er, at hans anvendelse af billedet lys/mørke er konsekvent gennemført. Fejltagelser beskrives som mørke, der må vige for sandhedens lys: "Errors cannot last and light will come after darkness". Fejltagelser har ikke sandhedens bestandighed, men vil opløse sig selv i tidens løb, fordi de kommer til at modsige hinanden: "Error will eat up error". Det er vor opgave, siger Newman, med udholdenhed at søge sandheden hele vort liv. Denne søgen sker hos Newman "skridt for skridt", som der står i hans berømte salme *Led milde lys*: "Et skridt er nok - Led du mig skridt for skridt". At handle velovervejet og ikke forhaste sig, det er Newmans livsstil.

Et andet nøglebegreb hos Newman er det næsten uoversættelige *consistency*. Ordet betyder ikke blot konsekvens, i al fald ikke blot tankemæssig konsekvens, men en livskvalitet: bestandighed, overensstemmelse med sig selv, identitet. I det største nyere værk om Newman kan man i registret se, at ordet *consistency* er et hyppigt brugt ord. For Newman er *consistency* et nødvendigt korrektiv til begrebet *udvikling*, som Newman ligeledes var meget optaget af. Men for at udvikling og forandring ikke skal løbe løbsk og blive alt andet end fremskridt, mener Newman, at udvikling nødvendigvis må så at sige holdes i tømme af *consistency* for at skabe helhed og balance. Uden bevægelse og udvikling bliver livet sterilt, men uden kontinuerlig fasthed føres man på vildspor. Pointen hos Newman er, at både det ene og det andet må til, om livet skal lykkes.

Hans klassiske sentens er: "Consistency is the life of a movement." Formuleringen er raffineret. I sætningens midtpunkt står "life". På begge sider er "life" flankeret af modsætningsparret consistency/movement.

Ved at de to ord står som en ramme omkring life, sikres den ligevægt og harmoni, som er livsnødvendig: både udvikling og stabilitet er livsnødvendige. Ja, Newman går endda et skridt videre og kalder i et brev *consistency* for en dyd, der passer til en helgen: "I have ever made consistency a mark of a saint". Tilsvarende siger han i en prædiken: "The very test of a mature Christian,¹ of a true saint, is consistency in all things".

Mon ikke vi, måske særlig i vor tid, kan lære lidt af Newmans afbalancerede holdning? At længes efter sandheden og søge sandheden "skridt for skridt". At forene udvikling og consistency til en harmonisk helhed – og ikke mindst gøre det efter det motto, han valgte ved sin kardinalindsættelse: "Hjerte taler til hjerte" (*Cor ad cor loquitur*)? Måske kan vi da med Newmans ord komme til at ligne "a mature Christian"?

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk

¹ En moden kristen